

**Nodarbināto
pieaugušo ar zemu
kvalifikāciju
efektīvākas
iesaistes mācībās
izvērtējums**

IZVĒRTĒJUMA KOPSAVILKUMS

Izpildītājs: Baltic Institute of Social Sciences
2020. gada maijs

Pētījuma mērķis un tvērums

Pētījuma **mērķis**: izstrādāt nodarbināto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju raksturojumu, identificēt to mācību vajadzības un efektīvākās sasniegšanas stratēģijas to iesaistei mācībās.

Izvērtējuma mērķa grupa – **nodarbinātie pieaugušie ar zemu kvalifikāciju** – pieaugušie vecumā no 25 gadiem un vecāki, kuri ir nodarbināti zemas kvalifikācijas profesijās (t.i. Profesiju klasifikatora 9.pamatgrupas profesijas, kurās strādājošie izpilda vienkāršus un monotonus darbus vai mehāniskas darba operācijas, lietojot rokas instrumentus un bieži arī fizisku spēku, un 8.pamatgrupas profesijas, t.i. iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri), t.sk. nodarbinātie ar zemu vai nodarbinātībai nepietiekamu izglītības līmeni (t.i. ar vispārējo vidējo izglītību, pamatizglītību vai zemāku izglītības līmeni).

Citas **mērķa grupas**:

- ✓ 8.4.1. SAM projekta “Nodarbināto profesionālās kompetences pilnveide” dalībnieki, kas atbilst pētījuma mērķa grupas pazīmēm;
- ✓ pašvaldību atbildīgie darbinieki par pieaugušo izglītību;
- ✓ pieaugušo izglītības jomas eksperti – politikas plānotāji, īstenotāji un pieaugušo izglītības piedāvātāji.

Pētījums attiecas uz **izglītības politikas nozari**, konkrēti – pieaugušo izglītību, kas iekļaujas mūžizglītības konceptā. Stratēģiskais ietvars „Izglītība un apmācība 2020” par vienu no stratēģiskajiem mērķiem definē, ka līdz 2020. gadam Eiropas Savienībā pieaugušo izglītībā piedalās vismaz **15% iedzīvotāju** vecumā no 25 līdz 64 gadiem. Šāds mērķis attiecībā uz Latviju iekļauts arī “Izglītības attīstības pamatnostādnēs 2014.-2020. gadam”.

2019. gadā Latvijā pieaugušo izglītībā bija iesaistījušies 7,4% iedzīvotāju darbaspējīgā vecumā. Zemāki iesaistes rādītāji ir pieaugušajiem ar zemu izglītības un kvalifikācijas līmeni.

Pētījumā paveiktais:

- ✓ veikta nodarbināto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju statistiskā sociāli demogrāfisko datu analīze;
- ✓ veikta nodarbināto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju aptauja;
- ✓ veikta 8.4.1. SAM projekta dalībnieku – nodarbināto ar zemu kvalifikāciju - motivācijas un šķēršļu iesaistīties izglītībā, mācību pieredzes un nepieciešamo atbalsta pasākumu izpēte;
- ✓ veikta analīze par 8.4.1. SAM projekta dalībnieku – nodarbināto ar zemu kvalifikāciju – darba tirgus situāciju 12 mēnešus pēc dalības projektā (mācībās);
- ✓ veikta izpēte 119 pašvaldībās par pieaugušo izglītības darba organizāciju un īstenošanu;
- ✓ apkopota informācija par 119 pašvaldībās īstenotajiem pasākumiem pieaugušo izglītības jomā nodarbinātajiem ar zemu kvalifikāciju laikā no 2016.-2018. gadam;
- ✓ apkopota Igaunijas, Somijas un Nīderlandes pieredze nodarbināto pieaugušo izglītības jomā;
- ✓ balstoties uz veiktās izpētes rezultātiem, sagatavoti secinājumi un sniegti ieteikumi nodarbināto ar zemu kvalifikāciju iesaistei mācībās.

Nodarbinātā ar zemu kvalifikāciju statistiskais portrets

Statistikas datu analīzes par zemas kvalifikācijas nodarbinātajiem Latvijā rezultātā tika izveidots šis **mērķa grupas sociālekonomiskais portrets**.

- ✓ vīrietis
- ✓ pirmspensijas vecumā no 45 līdz 64 gadiem
- ✓ ar vidējo vispārējo, arodskolas vai vidējo profesionālo izglītību
- ✓ nodarbināts būvniecības, enerģētikas, transporta un uzglabāšanas sektoros
- ✓ strādā pašgājēju mašīnu un iekārtu vadītāju un celšanas iekārtu un mašīnu operatoru vai raktuvju, būvniecības, ražošanas un transporta strādnieku profesijās

Pieaugušo izglītības piedāvājuma veidošanas resursi un problēmas

Galvenā loma pieaugušo izglītības piedāvājuma nodrošināšanā Latvijā 2014.-2020. gada ES fondu plānošanas periodā ir ES fondu atbalstītajiem un Latvijas valsts līdzfinansētajiem projektiem. ES fondu projekti tiek īstenoti trīs nozaru ministriju administratīvajā pārraudzībā – IZM, LM, EM.

Kopējais pieaugušo izglītības piedāvājums ir daudzveidīgs kā saturs, tā veida ziņā.

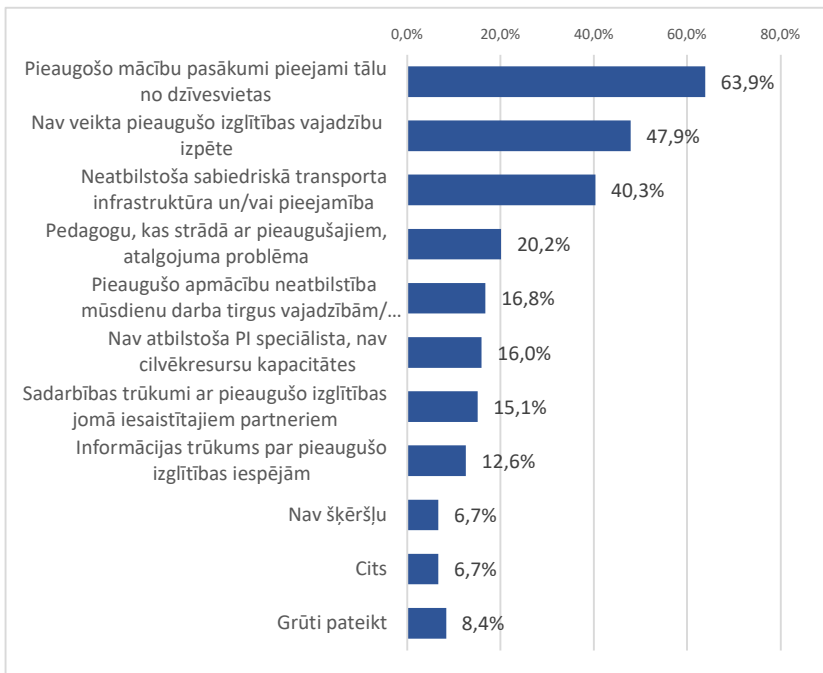
Pastāv pieaugušo izglītības jomā ieguldīto resursu ilgtspējas nodrošināšanas risks, ja ES fondu atbalsta periodā netiek izveidota stabili un patstāvīgi funkcionējoša sistēma ar skaidri definētu iesaistīto pušu, t.sk. valsts un pašvaldību dibināto izglītības iestāžu, funkcijām pieaugušo izglītības īstenošanā. Tāpēc šajā periodā neieciešams **izveidot un iedzīvīnāt daudzpusīgu pieaugušo izglītības sistēmu**, kā arī izstrādāt mehānismus, kas nostiprināti normatīvajā regulējumā, šīs sistēmas tālākai darbībai pēc ES fondu atbalsta noslēguma.

Pieaugušo izglītība Latvijas pašvaldībās

Pašvaldību līmenī **nepastāv vienota sistēma pieaugušo izglītības piedāvājuma veidošanā**, nav novērojama mērķtiecīga un plānveidīga pieeja.

- ✓ 13,4% pašvaldību plānotie pieaugušo izglītības jomas pasākumi tiek īstenoti pilnībā, 56,8% - daļēji īstenoti, 25,2% - netiek plānoti/ netiek īstenoti.
- ✓ 39,5% pašvaldību ik gadu tiek paredzēti mērķēti pašvaldības budžeta līdzekļi pieaugušo izglītībai, tādi netiek paredzēti 48,7% pašvaldību.
- ✓ 40% pašvaldību netiek noteiktas pieaugušo izglītības vajadzības.
- ✓ 6% pašvaldību pārstāvji jūtas pilnībā informēti par iedzīvotāju izglītības vajadzībām.
- ✓ 77% pašvaldību netiek īstenoti specifiski nodarbināto ar zemu kvalifikāciju informēšanas pasākumi.
- ✓ 92% pašvaldību netiek īstenoti specifiski nodarbināto ar zemu kvalifikāciju motivēšanas pasākumi.

Pieaugušo izglītības organizācijas šķēršļi pašvaldībā (atbilžu sadalījums %)

Avots: pašvaldības darbinieku aptauja (n=119). Vairāku atbilžu jautājums, atbilžu summa ir lielāka par 100%.

Pašvaldību labās prakses piemēru nodarbināto ar zemu kvalifikāciju sasniegšanai un motivēšanai iesaistīties mācībās

Pašvaldībā iedzīvotāju vidū ir **uzticības personas**, kuras nodibina kontaktu ar mērķa grupu, izzina tās vajadzības, dzīves apstākļus, un vienkāršā, viņiem saprotamā veidā izstāsta par mācību iespējām un kā tās var izmantot. Šāda prakse balstās uz atsevišķu personu entuziasmu, pastāv zināms tās ilgtspējas risks, tāpēc var būt kā papildinošs instruments kopējā pieaugušo izglītības koordinatora darbā.

Pašvaldības darbinieks, kas nodarbojas ar pieaugušo izglītības jomu, kopā ar mērķa grupas pārstāvjiem (parasti individuāli) dodas apmeklēt konkrētu uzņēmumu, **lai iepazīstinātu ar darba vidi un saturu, tādējādi motivējot iesaistīties mācībās**, kas cilvēkam ļautu šajā konkrētajā uzņēmumā pēc tam strādāt.

Pašvaldība **mērķtiecīgi strādā ar darba devējiem**, dodoties pie viņiem uz uzņēmumiem, informējot par mācību iespējām un nosacījumiem, palīdzot saprast, kā darbinieki varētu apvienot mācības ar darbu, kuros laikos un dienās darba devējam būtu labāk, ja notiek mācības, un pēcāk darba devēji motivē vai nosūta darbiniekus uz mācībām.

Pašvaldība veido sadarbību ar darba devējiem, lai organizētu **tikšanās uzņēmumos ar darbiniekiem** un informētu par izglītības iespējām, t.sk. 8.4.1. SAM projekta ietvaros. Proaktīva mērķa grupas tiešā uzrunāšana darba vidē.

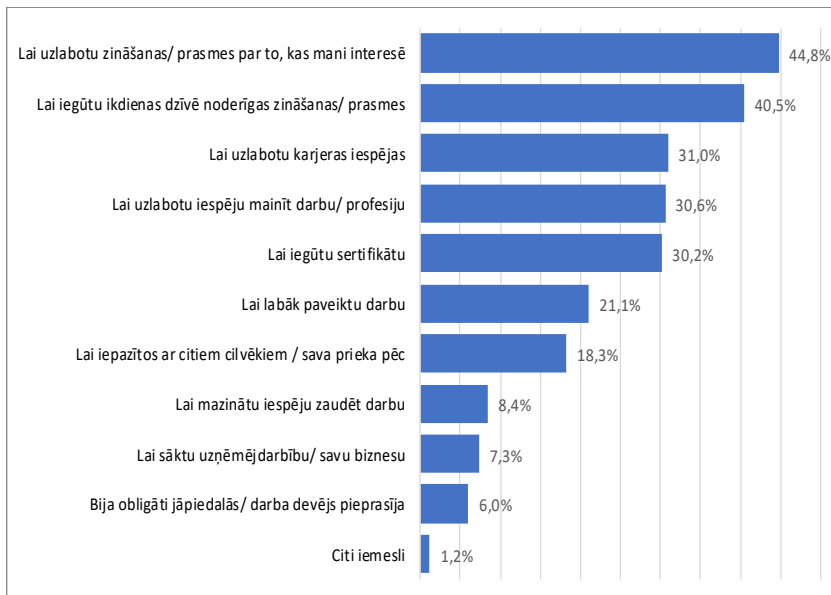

Vietējo kopienu potenciāls - izveidota neformāla ciema iedzīvotāju rīcības grupa, kas tiek dēvēta par viedo ciemu, kurā notiek regulāra mijiedarbība ar vietējiem iedzīvotājiem, kā rezultātā šīs grupas dalībnieki ir starpnieki starp pašvaldību un iedzīvotājiem visa veida informācijas izplatīšanā.

Nodarbināto ar zemu kvalifikāciju motivācija iesaistīties izglītībā

Izpētot nodarbināto pieaugušo zemas kvalifikācijas profesijās motivējošos faktorus, secināts, ka, lai gan mācības tiek aplūkotas kā veids, kā iegūt jaunas zināšanas un darbam noderīgas prasmes, nodarbināto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju šī brīža profesija viņu pašvērtējumā pati par sevi tikai aptuveni trešdaļā gadījumu prasa mācīšanos, un biežāk jau šobrīd šādās profesijās strādā tie nodarbinātie, kuri izsaka lielāku gatavību mācīties.

Nodarbināto pieaugušo ar zemu kvalifikāciju motivācija mācīties (%)

Avots: zemu kvalificēto nodarbināto pieaugušo (25+ gadu vecumā) aptauja, personas, kas meklēja mācību iespējas un uzsāka mācības. Vairāku atbilžu jautājums, atbilžu summa ir lielāka par 100%.

Pirmkārt, nodarbināto ar zemu kvalifikāciju **motivāciju mācīties paaugstina konkrēti, ātri saskatāmi ieguvumi**, kuru starpā nākotnes perspektīva, piemēram, darba saglabāšana vai prasmju uzturēšana, parādās salīdzinoši reti.

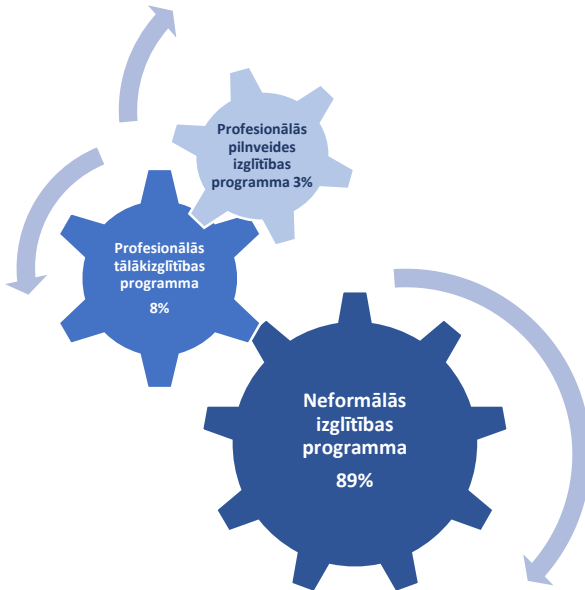
Otrkārt, augstāka motivācija novērojama nodarbināto 25-44 gadu vecumā vidū, **pieaugot vecumam, samazinās personas motivācija mācīties**. Zināma loma ārējās motivācijas veidošanā ir darba devējam – viņa prasībām vai pamudinājumiem.

Treškārt, zemu kvalificētie **nodarbinātie biežāk vēlas apgūt tādas zināšanas vai profesiju, kas ir saistīta ar viņu šī brīža nodarbošanos** – papildina to vai varētu būt noderīga, strādājot esošajā profesijā.

Ceturtkārt, tiek saskatīta mācību ietekme uz darba rezultātiem un uzdevumiem, t.i., drīzāk **uz produktivitāti veidojošajiem komponentiem, nevis uz darba algu**, kas savukārt mērķa grupas motivācijas veidošanai ir pietiekami būtisks instruments.

8.4.1. SAM projekta dalībnieku ar zemu kvalifikāciju pieredze

Nozīmīga loma pieaugušo izglītības īstenošanā un finansēšanā Latvijā ir ES fondu atbalstītajiem un Latvijas valsts līdzfinansētajiem projektiem. Saistībā ar Izvērtējuma tiešo mērķu grupu vislielākā loma ir VIAA administrētā **8.4.1. SAM projekta “Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide”** – www.macibaspieaugusajiem.lv

Projekta dalībnieku – nodarbināto ar zemu kvalifikāciju sadalījums pēc mācību pasākuma veida (%)

Projektā **mācībās biežāk iesaistījušies** vīrieši, personas 25-44 gadu vecumā, ar deklarēto dzīvesvietu Rīgā vai Latgales reģionā, pilsētās dzīvojošie nodarbinātie.

Neformālo izglītības programmu izvēle 8.4.1. SAM projekta ietvaros dod personai tādas

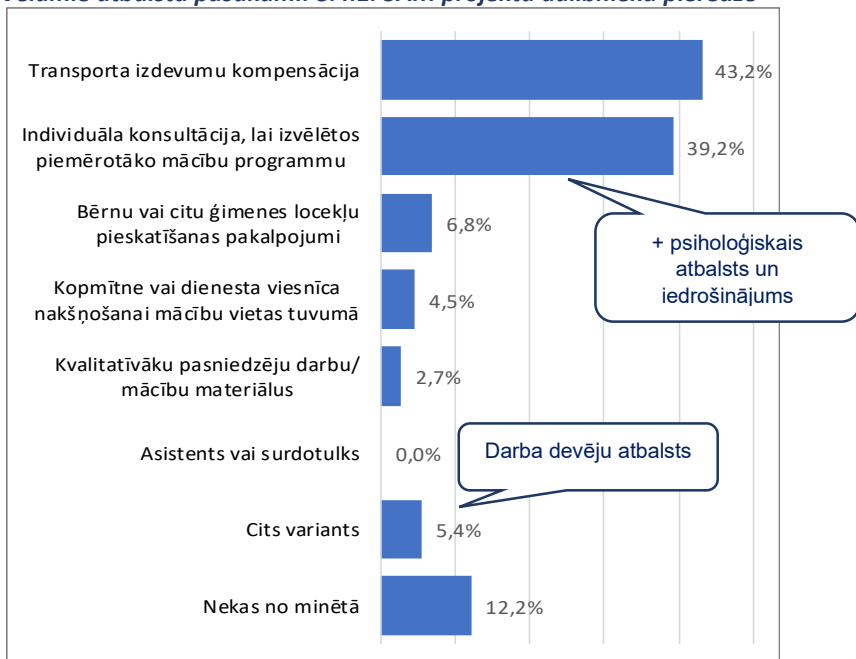
ieguvumus, kas saistīti ar:

- ✓ personības izaugsmi,
- ✓ pozīciju nostiprināšanu esošajā profesijā,
- ✓ mācību pieredzes radīšanu vai uzturēšanu.

Identificēti **šķēršļi iesaistīties profesionālās tālākizglītības programmās**, ko ietekmē:

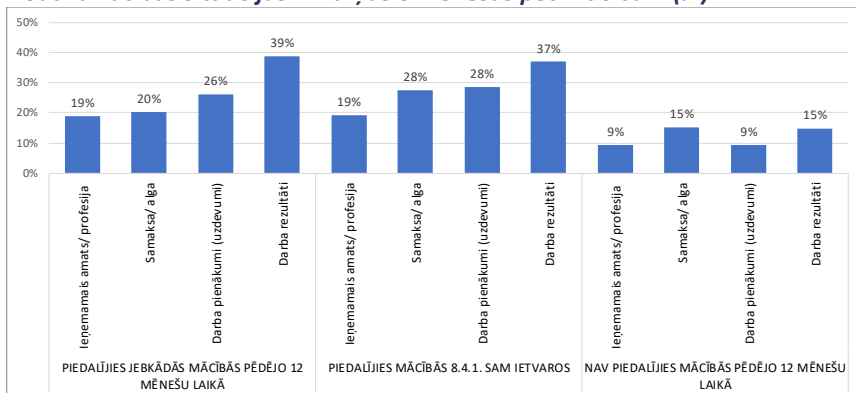
- ✓ nodarbinātā personības faktors: motivācijas radīšana un uzturēšana;
- ✓ darba devēja faktors: darba laika pielāgošana paralēli notiekošām mācībām;
- ✓ mācību organizācijas faktors: mācību pielāgošana personas nodarbinātībai
- ✓ finanšu faktors: profesionālo tālākizglītības programmu apguves līdzmaksājums ir augstāks nekā tas ir, piemēram, neformālo izglītības programmu gadījumā.

Vēlamie atbalsta pasākumi: 8.4.1. SAM projekta dalībnieku pieredze

Avots: 8.4.1. SAM projekta dalībnieku – zemu kvalificēto nodarbināto pieaugušo administratīvo datu analīze (2020). Vairāku atbilžu jautājums, summa pārsniedz 100%.

Nodarbinātības situācijas izmaiņas 6 mēnešus pēc mācībām (%)

Avots: zemu kvalificēto nodarbināto pieaugušo (25+ gadu vecumā) aptauja; 8.4.1. SAM projekta dalībnieku – zemu kvalificēto nodarbināto pieaugušo aptauja (2020)

Pētījumā rezultāti rāda, ka **jebkurām mācībām ir bijusi pozitīva ietekme uz cilvēka darba tirgus situāciju!**

Ieteikumi nodarbināto ar zemu kvalifikāciju iesaistei izglītībā

- ✓ Izkopt **izpratni par mūžizglītību**, ietverot tajā PI, un tās nozīmi kā cilvēka profesionālajā, tā personības izaugsmē kā sabiedrības, tā darba devēju vidū.
- ✓ Turpināt attīstīt **karjeras izglītību** un karjeras atbalsta pakalpojumus vispārējās izglītības posmā, jāturpina darbs ar atbiršanas no izglītības sistēmas riska grupām.
- ✓ Atvieglot **iespējas atgriezties izglītības sistēmā tiem pieaugušajiem**, kas dažādu iemeslu dēļ no tās ir atbiruši. Jānodrošina iespējas šīm izglītības mērķa grupām apgūt nepieciešamo pamatizglītības, vidējās izglītības vai sākotnējās profesionālās izglītības pakāpi.
- ✓ Paplašināt mācību piedāvājumu **pamatprasmju un mūžizglītības kompetenču apguvei**, t.sk. 8.4.1. SAM projekta ietvaros, atbilstoši nodarbināto pieaugušo mērķa grupas pieprasījumam, t.i., digitālās kompetences visos līmeņos, daudzvalodu kompetenci, personīgo, sociālo un mācīšanās kompetenci.
- ✓ Paaugstināt **Profesionālās izglītības kompetenču centru iesaisti** pieaugušo izglītības īstenošanā nodarbinātajiem ar zemu kvalifikāciju, organizatoriski pielāgojot formālās izglītības programmas nodarbinātajiem ar zemu kvalifikāciju.
- ✓ Nodrošināt **finansiālu mācību atbalstu (stipendiju) pieaugušo izglītībā iesaistītajiem**, īpaši tiem, kuriem ir zemi ienākumi.
- ✓ Ieteicams turpināt esošos tehniskā atbalsta pasākumus, īpaši **reģionālajai mobilitātei** mācību nolūkos.
- ✓ Izvērtēt iespēju ES fondu atbalstītajos projektos, kas vērsti uz izglītības pasākumu piedāvājumu, **noteikt personām ar invaliditāti finansiālā atbalsta apmēru - noteiktu naudas summu**, kuru persona drīkst izmantot atbilstoši savām vajadzībām, lai iesaistītos projekta pasākumos.
- ✓ Lai stiprinātu plānošanas reģionu lomu pieaugušo izglītības nodrošināšanā, nepieciešams izvērtēt iespēju **īstenot pieaugušo izglītības reģionālo pārvaldību**.

- ✓ Jānodrošina **pastāvīgs pieaugušo izglītības koordinators tīkls visā Latvijā**, ieviešot pieaugušo izglītības koordinatorus kā amata vienību pašvaldībās ar pilnas slodzes likmi un tam atbilstošu atalgojumu.
- ✓ Izstrādāt **pieaugušo izglītības koordinatoriem neformālās izglītības programmu**, kuras apjoms stundās būtu nosakāms atbilstoši pieaugušo izglītības koordinatoru funkciju kopumam.
- ✓ **Veidot darba devēju izpratni** par darbinieku izglītības un mācīšanās kultūras uzņēmumā nozīmi.
- ✓ Attīstīt jaunu pieaugušo izglītības ilgspējīgu finansējuma modeli sadarbībā ar darba devējiem un sociālajiem partneriem – **nozaru prasmju fondus**.
- ✓ Attīstīt **integrētu nodarbinātības un mācību konsultāciju pakalpojumu sniegšanu darba vidē** sadarbībā ar pašvaldību pieaugušo izglītības koordinatoriem, darbinieku interešu pārstāvjiem (arodbiedrībām, NVO, karjeras konsultantiem u.c.) un darba devējiem.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA

Eiropas Savienības
strukturārfondi un
Kohēzijas fonds

IEGULDĪJUMS TAVĀ NĀKOTNĒ

Baltic
Institute
of Social
Sciences